

דבר העורך

שאלה מסועפת ביותר

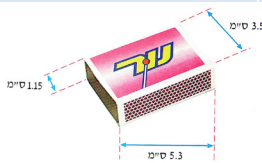
גיליונות קודמים: כמה נדונים שנוגעים לכאן הופיעו בהרחבה בגיליונות קודמים, חלקם מובא בגיליון שלנו בגליון בקצרה; גיליון מספר 302 בנושא 'שיעור כזית מצה'. גיליון 303 בנושא 'אופן מדידת מצה ומורו'. גיליון 304 בנושא 'כדי אכילה פרס'. גיליון מספר 339 בנושא 'ברכת מאכלים ללא גלוטן'. גיליון מספר 340 בנושא 'שיעור קמח לברכת המזון'.

הגיליון הנוכחי: איך משערים כזית לברכה אחרונה? במדידת שיעור כזית לחייב 'ברכת המזון' ו'על המחיה', האם מתייחסים רק לרכיב הקמח, או גם לשאר הרכיבים שנילושים בעיסה, כמו מים, סוכר, אבקת אפיה, משפרי אפיה, שמרים, תבלינים? ומה הדין במילויים וציפויים (שוקולד צ'יפס, ריבה, וכדומה)?

הסוגיא מורכבת מאד, עם הרבה שיטות ופרטים, כאשר בכל שאלה למעשה צריך להכריע בהרבה נדונים ופרטי פרטים, ויש בזה כמה שיטות בראשונה, ובאחרונים ובפוסקי זמננו. הנקודה הסבוכה שבסוגיא היא, שבברכה לפנייה קל יותר להסתדר, שהרי יכול בקלות לפטור על ידי מאכלים אחרים, וכן על הכל אם בירך 'השכל' יצא, אבל בברכה לאחריה, צריך שיעור כדין כדי לברך 'על המחיה', ואם בירך ברכה אחרונה 'בורא נפשות' במקום 'על המחיה' לרוב הפוסקים לא יצא.

וכתב בספר **מעין הברכה** (עמוד 435) קופסת גפרורים ממוצעת, באורך 5.3 ס"מ, רוחב 3.5 ס"מ, גובה 1.15 ס"מ = 21 סמ"ק. מאפה קצת יותר גדול מהקופסא = 27 סמ"ק. כוסית לחיך = 30 סמ"ק.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

3.5 ס"מ
11.5 ס"מ
5.3 ס"מ
3.5 ס"מ
21 = 11.5 x 3.5 x 5.3 סמ"ק

האוכל כזית מאכל, בארבע דקות, חייב לברך ברכה אחרונה.

כמות של כזית הוא 27 סמ"ק, והוא קצת יותר ממישטח של קופסת גפרורים בנותנת (כולל דרגמת החיצוניות).

יש לשים לב, כי קיימות קופסאות גפרורים קטנות ונדולות יותר מחשבת תהיל, ואז מדברים על קופסת גפרורים מצויה - בינונית.

נושא הגיליון

שיעור קמח ל'על המחיה'

איך משערים כזית לברכה אחרונה?

חצי / שליש ביצה: רוב שיעורי אכילה הם בכזית מההלכה למשה מסיני, והסמיכה **בגמ'** (ברכות דף מא: סוכה דף ו.ו.) על **הפסוק** (דברים פרק ח פסוק ח) אָרְךָ יָת שָׁמֶן, ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. נושא השיעורים ארוך מאוד, ויובא כאן בקצרה מה שנוגע לכזית לברכה אחרונה. שיעור כזית נמדד לפי נפח המאכל, ולא לפי המשקל. לשיטת **תוס'** (יומא דף פ.ו) ו'על ושיעורו), וכן נפסק בשו"ע (סימן תפו סעי' א), כזית הוא חצי ביצה. לשיטת **הרמב"ם** (הלכות עירובין פרק א הלכה ט) כזית הוא שליש ביצה. הכרעת **המשנ"ב** (סימן תפו ס"ק א), שצריך להחמיר

ומשפע מצות תפלין
יתמשך עלי

הדעה חשובה לשרו"י התורה והמקוריים בהלכה ולכל המעשניים להכיר את מצוות התפלין מן המקורות ועד ההלכה למעשה בעניני יחידים שיעור מחכים ומרענן

בניין
מצות
התפלין

הלכה למשה מסיני
בתפלין והמשתע

עיי' המונחה לכל בנייני סו"ת המונסק בתחום שנים רבות
הרב קלונימוס גדליה גרינמנדל שליט"א
אשר הוסמך עיי' גדליה שרואל זצ"ל ו'הרב' א' לעמוד במלאכת שמים זו
ומבני ועד' משמרת סו"ת

המוניחה והמונחה למעשה בכל מלאכת עשיית התפלין | המקורו של הסו"ת (ההדוה) כמתעסק במלאכת שמים | הקלף - מהישר ועד לכתוב | הדין - כשרותו ותהליך הכנתו | שיטות הקלף | הקולטוס | סדרון - האם מעבד והדין | כוונה בבתיבה | חק תורת | הבדים והרצועות | ועוד נושאים רבים בכל אשר יאפשר הקו

השיעור יתקיים א"ה ביום חמישי פרשת כי תשא כ' אדר א' תשפ"ד
בין השעות 9:00 - 9:30 בבדיים

בתאריך 27 בספטמבר חובב חסידי קרלין 1 שנתה בית ישראל ודושי"ם

שיעור חובה לכל מניח תפלין

מלוח
המחשבו
המדייקים

שמוע ותודי נמשכ

ב.ב. חרשו' נתן לקבל התורת על השיעור מידו איך חמישי בשעות הבוקר - והרשמה בקו השיעורים 02-5377885 - שולח מס 9

נושא שיעורים מלימודי הלכה המונסק לזכור ללב של תורה
אין את קמח אף תורה מלימוד השיעורים בנותן והם מומקטים וכן נכחו התימנות שלכם
וישנו כעשה חסד חלק בביאור השיעורים. הרב ז"ל ו'בני' 053-332-6004

עני יודיע
הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

קוץ לוחצי לשיעור יום הלל השיעורים התקיימו ביום חמישי בלוחצי ביום חמישי בלוחצי מס 02-5377885 - שולח 9

בית ישראל ודושי"ם 27 בספטמבר חובב חסידי קרלין 1 שנתה בית ישראל ודושי"ם

בין השעות 9:00 - 9:30 בבדיים

שהכרעת המשנ"ב להחמיר, לא לסמוך על מנהג העולם וצריך לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, ללא צירוף רכיבים אחרים, מכל מקום מספיק לכך כזית קטן של 17 סמ"ק, והולכים לקולא כזיתות הוא שליש כביצה, וכביצה הוא 50 גרם.

מבואר במשנ"ב (סימן רי ס"ק א) שאכילת שיעור כזית מצטרפת לברכה אחרונה, רק מה שאוכל 'תוך כדי אכילת פרס' כמו בכל דיני התורה. ונחלקו הפוסקים כמה הוא שיעור הזמן של 'כדי אכילת פרס', ולמעשה לכתחילה יאכל תוך 2 דקות, ובדיעבד כשאוכל תוך 4 דקות רשאי וחייב לברך ברכה אחרונה. ואם אכל יותר מ-4 דקות הוא בספק אם יכול לברך ברכה אחרונה.

ומבואר **בשער הציון** (סימן תפו ס"ק ז), שאין מצרפים את החללים לשיעור כזית, אבל פת ספוגית ורכה נמדת כפי שהיא.

2. כל שיש בו מחמשת מיני דגן

כזית דגן: מבואר בגמ' (ברכות דף לו:): רב ושמואל דאמרי תרויהו כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו 'בורא מיני מזונות'.

וכתב **הרא"ש** (ברכות פרק ו סימן ז) הלכך כל שעיקרו (כלומר, שלא בא לדבק) מחמשת מיני דגן אפילו רובו ממין אחר, מברכים עליו 'בורא מיני מזונות' ולבסוף 'ברכה אחת מעין שלש'.

הדין של 'כל שיש בו' שייך לגבי ברכה ראשונה, שמברך 'מזונות' על הדגן שהוא העיקר אפילו שהוא המיעוט, בתנאי שהקמח דגן ניתן בכדי לתת טעם בעיסה, ופוסט את שאר הרכיבים שהם טפלים אפילו שהם הרוב. והוא הדין לגבי 'על המחיה', כאשר אוכל שיעור כזית ממין דגן שהוא העיקר, פוסט את שאר הרכיבים שהם הטפל.

3. תערובת קמחים במאפה

מחלוקת ראשונים: באופן שאינו אוכל שיעור כזית דגן, כי אם בצירוף שאר הרכיבים, נחלקו הראשונים והאחרונים בדינו. ויטוד החקירה, האם גורסים בגמ' בדין של כל שיש בו מה' מיני דגן (כלומר, אפילו באופן שאין כזית בכדי אכילת פרס), "ולבסוף מברך עליו מעין שלש", או שלא גורסים תיבות אלו בגמ', כפי שבגמ' לפנינו לא מופיע (ביאור הגר"א סימן רח סעיף ט, ביאור הלכה סימן רח סעיף ט ד"ה ואחריו).

כזית דגן: לדעת **רש"י** (ברכות דף מא: ד"ה פת הבאה, ומתוך), והרא"ה, ורבינו יונה הובא באבודרהם (עמוד שיד), ובדברי חמודות (על הרא"ש אות יט), מתייחסים רק לקמח שבמאכל, וכל זמן שלא אכל כזית קמח אינו מברך 'על המחיה'.

כזית מאפה: מאידך לדעת **תוס'** (ברכות דף מא: ד"ה אלא), והר"ף (דף כו. כו. מדפי הר"ף), הדין של 'כל שיש בו' מועיל להחשיב את כל המאכל כמין דגן, ולכן כשאוכל כזית מהמאכל, מברך עליו 'על המחיה', אפילו שלא אכל כזית דגן בכדי אכילת פרס.

ולחוש לשתי השיטות, ולכן באכילה דאורייתא כמו כזית מצה, מחמירים חצי ביצה, ובאכילה דרבנן כמו מרור, או באכילה דאורייתא כשהוא חולה, מקילים בדיעבד שמספיק שליש ביצה. ולכתחילה אין להקל שמספיק שליש ביצה בדבר שמברך עליו כמו מרור.

ולגבי ברכת המזון וברכה אחרונה שהשיעור הוא בכזית, ספק ברכות להקל, ולא יברך עד שיאכל חצי ביצה. ולכתחילה נכון לזהר לא להיכנס לספק ברכות, ויאכל חצי ביצה, או פחות הרבה משליש ביצה (פרי מגדים). ובסעודה יאכל לכתחילה כביצה פת, שבפחות מזה יש חשש ברכה לבטלה במה שבירך מתחילה 'על נטילת ידיים', כמבואר ב**שו"ע** (סימן קנח סעיף ב).

1. פולמוס השיעורים

גודל הביצים: ידועה מחלוקת האחרונים האם התקטנו הביצים; לשיטת **הש"ך** (יו"ד סימן שכד ס"ק ג), הביצים של זמננו לא התקטנו מהביצים שהיו בזמן חז"ל. לשיטת ה**נודע ביהודה** (צל"ח פסחים דף קטז) הביצים של זמננו התקטנו ולפי מהביצים שהיו בזמן חז"ל.

הכרעת **הש"ך** **תשובה והמשנ"ב** (סימן תפו ס"ק א, באור הלכה סימן רעא סעיף יג ד"ה של רביעיית) בשיעור דאורייתא כמו כזית מצה בליל הסדר וקידוש ליל שבת, יש לחוש לשיעור הנוב", אבל בשיעור דרבנן כמו מרור ואפיקומן וארבע כוסות, מספיק השיעור של הש"ך.

מדידות: לפי שיטת **החזו"א** (קונטרס השיעורים) הלכה כשיטת הנוב"י שהביצים של זמננו התקטנו מהביצים שהיו בזמן חז"ל, ולכן שיעור 'כביצה' הוא 100 סמ"ק (ראשי תיבות סנטימטר מעוקב, כלומר ס"מ על ס"מ בגובה ס"מ), ו'כזית גדול' (חצי ביצה) הוא 50 סמ"ק, ו'כזית קטן' (שליש ביצה) הוא 33 סמ"ק.

לפי שיעור **הגר"ח נאה** (שיעורי תורה) לא התקטנו הביצים, ולכן כביצה הוא 57.6 סמ"ק, 'כזית גדול' הוא 28.8 סמ"ק, 'כזית קטן' הוא 18.3 סמ"ק.

לפי הכרעת המשנ"ב יש לזהר לכתחילה שלא לאכול מאכל שלפי גודלו ספק אם אפשר לברך עליו ברכה אחרונה, ואפשר לאכול מאכל בנפח 29 סמ"ק לשיעור רבי חיים נאה, או בנפח 33 סמ"ק לשיעור החזו"א, ולברך ברכה אחרונה ללא ספק, וכן אפשר לאכול מאכל בנפח פחות מ-15 סמ"ק, ולא לברך אחרי ברכה אחרונה כלל, וכפי שכתב בספר **כזית השלם** (עמוד 25) בשם **הגר"ש אלישיב זצ"ל**, שפחות הרבה משליש ביצה די ב-15 סמ"ק. ואם יאכל מאכל בנפח 29-15 סמ"ק לגרא"ח נאה, או 33-15 סמ"ק לחזו"א, נכנס לספק מחלוקת הפוסקים. ואם רוצה לחוש לשיטת הפוסקים שמעשרים בכזית של זמננו, נכון שלא לאכול בין 5 סמ"ק, ויש אומרים 10 סמ"ק, עד 29 סמ"ק. מאידך לדעת **הגר"ח קנייבסקי זצ"ל** לכתחילה ניתן לברך ברכה אחרונה על 17 סמ"ק (כזית השלם עמודים 201-26-25).

וכתב **בזאת הברכה** (בירורי הלכה סימן יד) בשם **הגר"ר עזריאל אורבאך שליט"א** לגבי הדין שיתבאר לקמן

4. הכרעת השו"ע והפוסקים

סתירות בשו"ע: נפסק **בשו"ע** (סימן רח סעיף ט) עירב קמח דגן עם שאר קמחים, אם יש כזית דגן בכדי אכילת פרס מברך על הפת המוציא וברכת המזון, ועל התבשיל מזונות ועל המחיה, ואם אין בו כזית דגן בכדי אכילת פרס, מברך על הפת 'המוציא' ועל המחיה, ועל התבשיל 'מזונות' ו'בורא נפשות'.

ותמהו הנושאי כלים על השו"ע שסותר עצמו ממציעתא לסיפא, לגבי פת שאין בו כזית דגן כתב שמברך 'על המחיה', ואילו לגבי תבשיל שאין בו כזית דגן, כתב שמברך 'בורא נפשות'. עוד תמהו השו"ע סותר את עצמו בסעיף ט למה שכתב בסעיף ב, תבשיל שהכניס בו מעט מחמשת מיני דגן לטעם, ורובו דבש או מינים אחרים, מברך עליו 'בורא מיני מזונות' ולבסוף 'על המחיה', ולא הזכיר את התנאי שיהיה כזית בכדי אכילת פרס. ותירצו את הסתירות בכמה אופנים;

צריך כזית דגן: לדעת **הגר"א** (ביאור הגר"א על השו"ע סעיף ט, ס"ק לד לה), **ודרך החיים ושערי תשובה** (ד"ה דוחן), **וכף החיים** (סימן רי ס"ק נד), וכך נוקט **המשנ"ב** (ס"ק מג, מח, שער הציון ס"ק מה, ביאור הלכה ד"ה אינו מברך וד"ה בקדרה), כוונת השו"ע לפסוק כדלהלן, כאשר הדגן מעורב במאפה לטעם, למרות שמברך 'המוציא' ו'מזונות' מדין 'כל שיש בו', מכל מקום לגבי 'ברכת המזון' ועל המחיה' צריך שיאכל כזית דגן בכדי אכילת פרס, ושאר קמחים אינם מצטרפים. ולכן צריך שיהיה בתערובת הקמחים, שיעור קמח דגן לפחות אחד משמינית בתערובת 12.5%, כך יכול לאכול כזית דגן חוץ מהרכיבים האחרים, בזמן של כזית אכילת פרס, ויתחייב בברכת המזון, שפרס הוא חצי ככר של עירוב, שהוא 3 או 4 ביצים וכל ביצה יש בה שני כזיתים.

לשיטה זו, קשה מה שכתב השו"ע שעל פת שאין בה כזית דגן מברך 'על המחיה', וכתב הגר"א להגיה שהוא טעות סופר, וצריך לומר 'בורא נפשות' כמו בסיפא, שכל הברכות צריך כזית דגן בכדי אכילת פרס. **והאליה רבה** (ס"ק יג) **והמטה יהודה** (ס"ק ט) מתרצים, שגם כאשר אין בו כזית בכדי אכילת פרס, נחית חד דרגא מ'ברכת המזון' ל'על המחיה', ולא נחית מ'ברכת המזון' ל'בורא נפשות'.

לפי מהלך זה, מה שסתם השו"ע בסעיף ב שאם הכניס קמח דגן לטעם מברך 'על המחיה', סמך על סעיף ט, שהיינו רק באופן שיש כזית דגן בכדי אכילת פרס (שער הציון ס"ק מח).

על פי השיטה הזאת, אין הבדל בין תערובת קמחים, לתערובת קמח דגן בשאר מינים, ולמרות שהרא"ש דיבר רק בתערובת קמח דגן עם שאר קמחים, הוא הדין בכל תערובת שעירב במין דגן צריך שיהיה כזית בכדי אכילת

פרס, וכמבואר **בלחם המודות** (ברכות פרק ו ס"ק יט), הובא **בשיירי נכנסת הגדולה**, וכן נקטו מהר"ם **בנוטע** (על המרדכי) **והמאמר מרדכי** (ס"ק טו) **והחיי אדם** (נשמת אדם כלל נ ס"ק ו), וכן צידד **העולת התמיד**, הובא **באליה רבה** (ס"ק ג), וכן מוכח **בביאור הגר"א** (ס"ק לה ד"ה ואם שלול), וכן נקט **המשנ"ב** (ס"ק מח, ביאור הלכה ד"ה בקדרה).

כאשר הקמח הוא פחות מ-12.5% נמצא שבאכילה רגילה אינו אוכל כזית דגן בכדי אכילת פרס ואינו מברך 'ברכת המזון' ועל המחיה, ומכל מקום מבואר **בשו"ת בית אפרים** (סימן יג), הובא **בשערי תשובה** (ד"ה דוחן), שאם אכל במהירות ובחיפזון, והספיק לאכול כזית דגן בתוך כדי אכילת פרס, מברך 'ברכת המזון' כיון שלמעשה אכל כזית דגן בכדי אכילת פרס.

תנאי במאפה: לדעת **המאמר מרדכי** (ס"ק טו), **והפרי מגדים** (אשל אברהם ס"ק טו), **והפרי חדש** (שו"ת מים חיים סימן א), **הביאו הגר"ע** (ס"ק א), לגבי 'ברכת המזון' ועל המחיה' לא צריך לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, ומספיק כזית מאפה שיש בו כזית מכל סוגי הקמחים, שדין של 'כל שיש בו' נאמר גם לגבי ברכה אחרונה, ובתנאי שתהיה אפשרות במאפה לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, כלומר שהקמח דגן יהיה לפחות אחד משמינית = 12.5% מהמאפה, ואם אין בו כזית דגן בכדי אכילת פרס, מברך בתחילה מזונות ולאחריה בורא נפשות.

ובשעה"צ (ס"ק מה) הביא את דברי המאמר מרדכי, ולא נקט את דבריו להלכה, וצידד שהפרי חדש מדבר רק לגבי על המחיה, ולא לגבי ברכת המזון.

תלוי במה התערב: לדעת **המג"א** (סימן רח ס"ק טו), לפי הסבר **המחצית השקל** (על המג"א שם), כוונת השו"ע לפסוק כדלהלן, שיש הבדל בסוג התערובת, אם עירב קמח ממין דגן בשאר קמחים, התנאי כאמור שצריך שיהיה כזית דגן בכדי אכילת פרס, אבל אם עירב קמח דגן עם שאר רכיבים שאינם קמח, מספיק כזית מאפה מדין 'כל שיש בו', ואף אם הקמח דגן הוא פחות מ-12.5% במאפה מכל מקום אם אוכל כזית מהמאכל מברך 'על המחיה'. וסיים המחצית השקל, אבל לא ידעתי סברא לחלק בין קמח לשאר דברים.

ויש מבארים את סברת המג"א, שרכיבי אפיה באים לתת טעם ולהועיל לקמח דגן, ולכן הם נטפלים, וכעין מה שכתב **המג"א** (סימן רי ס"ק א), שאוכל ומשקה אין מצטרפים, ומכל מקום מבואר **בגמ'** (יומא דף פ:), ציר שעור גבי ירק מצטרף לככותבת ביום הכפורים, דכל אכשורי אוקלא אוכלא הוא. אבל שאר קמחים אינם טפלים לקמח דגן, שהם חשובים עיקר בעיטא.

שתי ברכות: לדעת **השו"ע הרב** (סדר ברכת הנהנין פרק ג סעיף ב, שו"ע הרב סימן ריב סעיף ה), אף אם אכל

רק כזית בלבד מהתערובת שנאפו ביחד, מכל מקום מברך לאחריו 'על המחיה'. ויש לחוש לשיטת הסוברים שמברך על המחיה רק כאשר אוכל כזית דגן בכדי אכילת פרס, ולכן יאכל עוד כזית שברכתו על המחיה בודאי, ועוד כזית שברכתו בורא נפשות בודאי.

5. מנהג העולם

תבלינים וסוכר: לפי רוב הפוסקים והכרעת המשנ"ב שצריך שיאכל בכדי אכילת פרס כזית דגן בלי רכיבים אחרים, נחלקו לגבי פת כיסנין שמעורב בו הרבה תבלינים וסוכר, האם מצטרפים לשיעור כזית לברכה אחרונה.

לדעת הח"י אדם (כלל ג סעיף כא-כב, נשמת אדם ס"ק ו, ובכלל מה סעיף ב דימה זה לדין 'טעם כעיקר'), והמשנ"ב (סימן רח ס"ק מח), מעיקר הדין צריך כזית קמח דגן בכדי אכילת פרס, אולם מנהג העולם לברך 'על המחיה' באכילת כזית מהמאפה למרות שאין בו קמח דגן בשיעור כזית, שכל הרכיבים מצטרפים לשיעור כזית, ויש להם על מי לסמוך, מפני שהתבלין בא להכשיר את האוכל מצטרף עם האוכל גופא לשיעור, ואינו דומה לתבשיל גריסים עם קטניות, שצריך לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, ואין הקטניות מצטרף עמו, שאין אחד בטל לתבירו. וציין המשנ"ב שהוא כעין מה שכתב המגן אברהם (סימן רי). ומסיים המשנ"ב, שלכתחילה טוב לזוהר לשער שיהיה בקמח שיעור כזית.

וכתב **בוזאת הברכה** (בירורי הלכה סימן יד) שמדברי המשנ"ב מוכח שטוב לזוהר, ולאכול יותר, אבל אם אין לו עוד עוגה לאכול, עליו להחמיר ולברך 'על המחיה'.

לא צריך להחמיר: לדעת הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל (כזית השלם עמוד 28 הערה 47, שערי הברכה עמוד שג, ועיין קובץ מבית לוי חלק יז סוף עמוד סו שראוי להחמיר), והגר"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (שו"ת אבן ישראל חלק ז סימן יג, הלכות אבן ישראל עמוד רסג), אפשר לסמוך לכתחילה על מנהג העולם לצרף את התבלינים לשיעור כזית כמבואר במשנ"ב, והוסיף הגר"ש וואזנר, שהרוצה יחמיר לעצמו לאכול כזית מהדגן עצמו.

ולפי זה כתב בספר **כזית השלם** (הקדמה עמוד 28) "כל שיעור כזית של עוגה וכדומה המופיע בספר, מחושב לפי כל מרכיבי העוגה ולא רק לפי מרכיב הקמח שבה".

מטעם אחר נוקטים הגר"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל (אור לציון חלק ב פרק יד סעיף כג בהערה), והגר"ר עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה ברכות עמוד קצ, ילקוט יוסף מהדורת תשס"ז חלק יד הקדמה עמוד ח אות י, סימן רח סעיף טז, סעיף כא, עמוד קנו אות א), שאם יש בעוגה כזית דגן בכדי אכילת פרס, ואכל מהמאפה כזית מברך 'על המחיה', למרות שלא אכל כזית דגן, והקמח הוא המיעוט מול הסוכר והביצים שהם הכזית, כיון שנילושו יחד עם הקמח ונבלעו בו, והמנהג הוא לצרף הכל ביחד, ואין אומרים ספק ברכות להקל במקום מנהג, ויש כאן ספק ספיקא, וגם דעת השו"ע לברך.

צריך להחמיר: לדעת הגר"י מבריסק זצ"ל (תשובות

והנהגות כרך ב סימן קלג), מוהרי"ד **מבעלזא זיע"א** (שו"ת שבת הקהתי חלק ב סימן צג), והגר"ר מאיר סירוטה שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), והגר"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א (וזאת הברכה עמוד 46) ההוראה למעשה להתחמיר לצרף ל'על המחיה' רק את הדגן עצמו, ויוסיף ויאכל עוד עוגה עד שיהיה לו שיעור כזית דגן. ורק כשאין לו עוד עוגה, לכאורה צריך לברך על המחיה כעיקר הדין.

מנהג בטעות: לדעת האגרות משה (אורח חיים חלק א סימן עא), והגר"ש אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 46 אות י, בירורי הלכה סימן יד עמוד 249, אשרי האישי או"ח חלק א פרק לה אות כא), והגר"ח שיינברג זצ"ל (וזאת הברכה עמוד 46 אות י), מנהג העולם תמוה, שאין יצטרפו הסוכר והתבלינים לשיעור כזית דגן, ואולי הוא מדברי המגן אברהם, שדיבר רק לגבי צירוף משקה עם אוכל, שהמשיקה נחשב לאוכל, אבל לא נהפך למין דגן לשיעור כזית ל'על המחיה'.

וכעין זה דעת כ"ק האדמו"ר מסאטמר זיע"א (שו"ת דברי יואל חלק א סימן ג), ומדריך הכשרות (בר"ץ העדה החרדית פסח תשפ"ג חלק ב עמוד 77), שבכדי לברך 'על המחיה' צריך לאכול כזית דגן בכדי אכילת פרס, ואם אכל כזית עוגה ואין בו כזית דגן לא יברך 'על המחיה', ולשיטת הדברי יואל, יתכן שאפילו בדיעבד לא נפטר בברכת 'על המחיה'.

6. האם מודדים את המים!?

מצטרף: קמח ודאי נמדד כפי מה שהוא עכשיו לאחר התפיחה, ודנו הפוסקים מה הדין לגבי המים והמשקים שיצורים את הבצק לעיסה האם מצטרפים לשיעור כזית או לא; ולדעת הגר"ח נאה (שיעורי תורה) **האגרות משה** (או"ח חלק א סימן עא) **והגר"ש אלישיב זצ"ל** (וזאת הברכה בירורים סימן יד, עמוד 249, כזית השלם הערה 45, אשרי האישי או"ח חלק א פרק לה אות טז), **והגר"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל** (כזית השלם עמוד 27 הערה 45), **והגר"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל** (חידושי בתרא על משנ"ב ס"ק מח), **והגר"ר נתן קופשיץ שליט"א** (עדות הג"ר מרדכי פטרפרינד שליט"א), לכל הדעות המים מצטרפים לשיעור כזית, כיון שבאים להכשיר את המאכל.

והוסיף הגר"ש אלישיב שרק המים הנצרכים להפכה לעיסה עבה מצטרפים, אבל ריבוי המים ושאר רכיבים שאינם נצרכים לגוף העיסה אינם מצטרפים.

והוסיף הגר"ח"פ שיינברג שמלח ומים וביצים וקצת סוכר ודאי מצטרפים, כיון שבאים להכשיר את המאכל, ואין דרך העולם לאכול בלעדיהם.

והוסיף הגר"נ קופשיץ, שכל מה שהביא המשנ"ב את מנהג העולם וכתב שלכתחילה טוב לזוהר שיהיה כזית דגן, היינו רק בתבלינים, כמו עוגה עם שוקולד, שהתבלין הוא לא ממש חלק מהעיסה, כי אם נותן בה טעם. אבל רכיבים שהם חלק מהעיסה ממש, כמו מים ושמן וחלב

בפני עצמו, וצריך שיהיה כזית מהדגן בעצמו. וכמו שהכריע המשנ"ב לגבי תבשיל גריסים שאין מצטרפים שאר הרכיבים לשיעור כזית.

ומנהג העולם שמצטרף הוא רק ב'לעקאך' שהסוכר והתבלינים מעורבים יחד עם הקמח בתוך העיסה, ומצטרפים לכזית כי מכשירים את המאכל, וכן שמן או שומן שנבלע במאפה מצטרף לכזית שהוא כמו ציר שעל גבי הירק. והוסיף הגר"ח פ"ש שיינברג, שאולי גם בשוקולד של ופלים מצטרף, כיון שמצופה על משהו דק מאוד אולי נחשב כמעורב ביחד.

8. תלוי בסוגים

לדעת הגר"ר **צבי ובר שליט"א** (שיעורי ברכות, ובהוראה לגבי הילכתא, 'עוגות גבינה' שיש בתחתיתה שכבה דקה של בצק ומעליה שכבה עבה של גבינה, יש להסתפק אם מצטרף, כי גם לפי הצד של החזו"א ש'מילוי' מצטרף לכזית, היינו רק ב'מילוי' שהוא טפל למאפה, אבל בעוגת גבינה וכדומה (ראה תמונה) שיש הרבה גבינה אינו בגדר 'מילוי' ולא נחשב טפל לבצק ואינו מצטרף, וצ"ע.

ולגבי תפיחת המאפים, שהדרך לתפוח פי כמה מהשיעור הסגולי של הקמח, נראה שמודדים את החלק היחסי של הקמח לשאר הרכיבים, ובשיעור זה נחשב גם בתפיחה הסופית, שכן התפיחה מיוחסת באופן שווה לכלל רכיבי העיסה. ולכתחילה צריך לאכול כזית דגן לפי אחוזי הקמח במאפה, באופן יחסי לשיעור הקמח שהיה מתחילה. והמים שבעיסה ודאי מצטרפים כמו הקמח עצמו, אבל השמן והביצים שבתערובת דינם כשאר מינים שאין מצטרפים לכתחילה.

ולדעת הגר"ר **אלכסנדר מנדלבוים שליט"א** (וזאת הברכה עמוד 47 אות יב, עמוד 249) כדי לברך 'על המחיה' על ופלים רגילים (בגודל על 2.5 ס"מ בעובי 1 ס"מ), יש לאכול כארבעה ופלים תוך ארבע דקות, שאז יש כזית במין הדגן (הקמח). ברוב סוגי העוגות (ובפחות מזה, יש ספק שיעור 'על המחיה' טוב להימנע מזה עד שיעור פחות מכזית).

ולגבי ביסקויטים הרגילים הנמכרים בחנויות יש כשלושים אחוז תבלינים, וצריך לאכול כשלושה ביסקויטים מרובעים בגודל 4 על 6 ס"מ, כדי לאכול שיעור כזית במין הדגן (הקמח). ברוב סוגי העוגות המצויות (טורט שוקולד שיש וכו') הכמות החייבת בברכה אחרונה נעה בדרך כלל בין אחד וחצי לארבעה כזיתים. (לא כולל הסוגים הממולאים בהרבה קצפת ופרות וכדומה). ברוב סוגי העוגות באכילת כמות של שתי כביצים (כחצי כוס חד פעמית גדולה של מאתים סמ"ק) יש כזית כנגד הקמח ומברך 'על המחיה' בלי פקפוק.

שהוכנסו בשעת לישת הבצק, הם מגוף המאכל עצמו, ובודאי מצטרף לשיעור כזית. ומסתבר שגם סוכר שנמש בתערובת, ואינו ניכר בפני עצמו, ונעשה חלק מהעיסה, מצטרף לשיעור כזית.

מאיך לדעת הגר"ח **קנייבסקי זצ"ל** (שאלת רב חלק ב פרק יח אות מח), גם מים הם בספק אם מצטרפים כמו שאר הרכיבים, ורק קמח דגן לבד נמדד בודאי לכזית.

המים מתאדים: וכתבו **בשערי הברכה** (פרק יד סעיף כג), **ובפסקי תשובות** (סימן רח הערה 100), בשם הבקאים בדבר, שרוב המים מתאדים בשעת האפיה, ולכן למעשה אי אפשר לצרף את המים לשיעור כזית, אלא צריך לשער את המאפה לאחר אפייתו. [ולדוגמה, כאשר מכניס לקילו קמח חצי ליטר מים ומשקלו קילו וחצי, אחרי האפיה שוקל מעט יותר מקילו].

ויש שביארו, שמכל מקום נשאר לחות מרובה במאכל מהמים. ועוד כיון שמודדים את הנפח, וברור שהנפח של חלה אפויה היא פי כמה מהקמח שהיה בתחילה (למרות שהמשקל הסגולי לא עולה), ובתהליך התפיחה והאפיה, גם המים שותפים לתהליך.

7. עוגה עם מילוי

לפי מנהג העולם שתבלינים מצטרפים נחלקו הפוסקים האם עוגה עם מילוי מצטרף לשיעור כזית, כגון עוגת גבינה, שטרודל, וכדומה.

ספק: לדעת החזו"א (או"ח סימן כו ס"ק ח), כאשר נילוש ביחד נראה שהתבלין והבשמים מצטרפים לכזית וצ"ע, וכאשר ממולא יש להסתפק אולי המילוי לא מצטרף לברכת על המחיה, והניח בצ"ע.

וכתב בספר **הלכות יום ביום** (פרק טז סוף הערה 66 עמוד תקכו), שהספק של החזו"א הוא רק במילוי שאינו בא להכשיר את הפת, אבל במילוי שבא להכשיר ולתת טעם בפת, כמו בעוגות שמרים ורוג'ל, מצטרף לשיעור כזית למרות שניכר בפני עצמו.

לא מצטרף: לדעת הערוך השלחן (סימן רב סעיף י) והגר"ר **שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל** (מנחת שלמה חלק א סימן צא אות ד, מילואים, הליכות שלמה פסח פרק יב, מנחת שלמה ברכות דף מא: ד"ה ונראה, ספר הזיכרון צהר אהל ברון סוף עמוד רמד, כזית השלם עמוד 26 הערה 42), והגר"ר **עובדיה יוסף זצ"ל** (ילקוט יוסף סעיף טז), והגר"ר **בן ציון אבא שאול זצ"ל** (חלק ב פרק יד הערה כג), והגר"ר **חיים פנחס שיינברג זצ"ל** (חידושי בתרא על משנ"ב ס"ק מת, ובשיעורו), והגר"ר **עזריאל אויערבאך שליט"א** (אמרי מאיר עמוד עח תשובה כז), והגר"ר **מאיר סירוטה שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), המילוי של המאפה (בשר, ביצים, גבינה, פירות, וכדומה), אינו מצטרף לשיעור כזית לעל המחיה כיון שניכר לעין ועומדין בפני עצמן, וכן המורח חלמה על הפת או על ריקיין אינו מצטרף כיון שהוא גוש ועומד

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **שיעור כזית:** נחלקו הפוסקים האם כזית הוא כחצי ביצה, או כשליש ביצה, עוד נחלקו האם התקטנו הביצים, בדאורייתא הולכים לחומרא, בדרבנן הולכים לקולא. לשיעור הגר"ח נאה כזית הוא 29 סמ"ק, לשיעור חזו"א כזית הוא 33 סמ"ק.
- ב. **ספק:** כדי לא להיכנס לספק יאכל א פחות מ- 15 סמ"ק או יותר מ- 29 סמ"ק לשיעור הגר"ח נאה, א 33 סמ"ק לשיעור החזו"א. יש מחמירים שיאכל פחות מ- 5 (יש אומרים 10) סמ"ק. אכילת פרס לפי הדעה הרווחת היא 4 דקות ולכתחילה 2 דקות.
- ג. **שיטות הפוסקים:** כל שיש בו מין דגן ברכתו מזוגות 'על המחיה', לרוב הפוסקים הוא רק בתנאי שאוכל כזית דגן בכדי אכילת פרס, ויש אומרים ששאר קמחים אינם מצטרפים, אבל שאר הרכיבים מצטרפים לשיעור כזית.
- ד. **מנהג העולם:** שהסוכר והתבלינים מצטרפים לכזית, והכרעת המשנ"ב ששוב להתמיר ולאכול עוד, ואם אין לו יוברך 'על המחיה'. ונחלקו הפוסקים אם ראוי לסמוך לכתחילה על מנהג העולם, ויש שכתבו שאפילו בדיעבד אין לסמוך על מנהג העולם. מים שמן וחלב שנצרכים לעיקר העיסה ודאי שמצטרפים לשיעור כזית.
- ה. **מילוי:** מילוי של עוגה התחבטו הפוסקים האם מצטרף לשיעור כזית, לרוב פוסקים אינו מצטרף, ורק בתערובת ממש מצטרף. ויש מחלקים שאם יש מילוי או ציפוי עבה אינו מצטרף.

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן הזוכה בהגרלת גיליון 429 בסך 100 שקל מזומן האברך המופלג הג"ר יעקב ישראל שטרן שליט"א כולל זכרון אברהם' ביתר עילית

שאלה: כיצד ינהג אדם שמשופק אם צריך לברך 'על המחיה', ומדוע?

ביאור הדין באופנים הבאים, אכל חצי זית מין דגן וחצי זית משאר מינים, חצי זית מין דגן וכזית משאר מינים, ומה הדין במאכל שספק אם ברכתו על המחיה או בורא נפשות?
מקורות: **טור ושו"ע** (סימן רי סעיף א, סימן רב סעיף יא), **כנסת הגדולה** (על הטור סימן רי), ומשנ"ב (סימן רי ס"ק א-ב, ביאור הלכה סימן רב ד"ה ובורא נפשות). **אגרות משה** (אור"ח חלק א חלק א סימן עא, וסימן עד, חלק ב חלק ב סימן קטן). **אור לציון** (חלק א סימן יט, חלק ב פרק יד אות כג), **מנחת שלמה** (חלק א סימן צא אות ד), **וזאת הברכה** (עמוד 406-46-44).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות שולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.
כדי להשיב ולהיכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד!
 נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שוחח 4
2. בעמודות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור לרפואת הגאון רבי אברהם צבי בן חנה מרים שמואלביץ שליט"א הזקוק לרחמי שמים מרובים לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

עדכוני הלכה

מחשב מחובר למח

העולם הטכנולוגי רועש ונוגע בימים האחרונים בעקבות פריצת דרך של הסטארט-אפ בבעלות המיליארדר אילון מאסק, שהצליח ליצור חיבור בין המחשב למח האדם, כאשר המטופל האנושי הראשון שהושלת עם שבב מוח מ- Neuralink התאושש לחלוטין והוא מסוגל לשלוט בעכבר מחשב באמצעות מחשבותיו, ואדם משותק מצליח לבצע פעולות דרך המחשבה.
 הפולמוס ההלכתי בדרך, כאשר השאלה מתבקשת לגבי כל דיני התורה, האם המחשבה המפעילה מעשים, נחשב פעולה גמורה של האדם או שהוא רק בגדר גרמא, כי האדם לא עשה שום מעשה, ולגבי הלכות שבת יש לדון שהרי מלאכת מחשבת אסרה תורה, האם נחשב מלאכה של האדם.

נושא הגיליון הבא:

'ספק חיוב על המחיה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

כתב החיד"א (בספר פני דוד פרשת נשא),

הנהגר לברך מאה ברכות כראוי ניצול מגיהנום.

וכתב בספר משפט צדק (תהלים פו): בני שים נא לבך לזה כל המברך ברכות ראשונות ואחרונות על כל אכילה ככוונה אין ירימה שולטת בו.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשט
 שיעורים יומי עיון
 בית הוראה טלפוני
 ביורוי הלכה אקטואליים
 קו מידע הלכתי
 חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

5047867@gmail.com לקבלת הגיליון במייל: 02-6507823

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...